№ 111 ՈՒՐԲԱԹ ՅՈՒՆԻՍԻ 26 **1898** ՈՒՐԲԱԹ ՅՈՒՆԻՍԻ 26 № 111

ՔՍԱՆՎԵՑԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Տարեկան գինը 10 րուբլի, կէս տարվան 6 րուբ.
Առանձին համարները 5 կոպէկով.

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցէն. Тифлисъ, Редакція „Мшакъ".
Կամ Tiflis, Rédaction „Mschak".
Տէլէֆօն № 253.

ՄՇԱԿ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի և տօն օրերից)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով.

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ.
Տէլէֆօն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՇԱՐՈՒՆԱԿՎՈՒՄ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՆԵՐԿԱՅ 1898 ԹՒԻ

ՄՇԱԿ

ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՐԱԳԻՐ

«Մշակի» տարեկան գինը թէ Ռուսաստանում և թէ արտասահմանում 10 րուբլի է, տասն և մէկ և տասն ամսվանը՝ 9 ր., ինն և ութ ամսվանը՝ 8 ր., եօթ ամսվանը՝ 7 ր., վեց ամսվանը՝ 6 ր., հինգ ամսվանը՝ 5 ր., չորս ամսվանը՝ 4 ր., երեք ամսվանը՝ 3 ր., երկու ամսվանը՝ 2 ր., մի ամսվանը 1 րուբլի:

Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը (Բազարնայա և Բարօնսկայա փողոցն. անկիւն):
Ուրիշ քաղաքներից պէտք է դիմել այս հասցէով. ТИФЛИСЪ, редакція «Мшакъ», իսկ արտասահմանից՝ TIFLIS, Rédaction du journal arménien «Mschak».
Յայտարարութիւններ ընդունվում են թէ հայերէն, թէ ռուսերէն և թէ օտար լեզուներով:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Անտէրութեան զոհեր.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Մուսուլման դատարանները. Ո՞րն է իսկական պատճառը. Մատենագրութիւն. Նամակ Երևանից. Նամակ Խմբագրութեան. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Եւրօպական բարեքարոսութիւններ. Պատերազմ. Արտաքին լուրեր.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ. — ԲՕՐՍԱ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Անձնասպանութիւն:

ԱՆՏԷՐՈՒԹԵԱՆ ԶՈՀԵՐ

—

Կ. Պօլսի լրագիրները հաղորդում են հետևեալ զզուելի փաստը: Զմիւռնիայում ամերիկացի Ֆէրքին անունով մի եպիսկոպոս, 60 տարեկան, ամուսնացած և մեծ ընտանիքի տէր, օտար բարերարների հաշուով մի որբանոց էր պահում, ուր կային 6 աղջիկ և 150 տղայ, ամենքը 8 տարեկանից մինչև 13 տարեկան: Մի գիշեր աղջիկներից 5 հոգի գնում են մի պատուաւոր տիկնոջ տունը և յայտնում թէ որբանոցի մէջ իրանց պատիւը բռնաբարվում է: Զմիւռնիայի երեք յայտնի բժիշկներ քննեցին որբուհիներին և հաստատեցին, որ խեղճ երեխաների ասածը ճիշդ է, բռնաբարում տեղի է ունեցել: Մեղաւորին գտնել դեռ չէ աջողվել. եպիսկոպոսը մեղը գցում է իր մի ուսուցչի վրա, որին մի տարի առաջ ինքը ուղարկել էր Ամերիկա, բայց յետոյ ուսուցիչը մի կողմ է մնացել և հրապարակ է հանվել մի որբ, որին եպիսկոպոսը իր ծախքով ուղարկել է Երուսաղէմ: Եւ այսպէս, մեղադրվում են բացակաները:

Մենք չը գիտենք՝ արդեօք կաջողվի՞ երևան հանել այդ գազանութեան հեղինակին և պատժել նրան եթէ ոչ օրէնքով (Թիւրքիայում ի՞նչ օրէնք), գոնէ հասարակութեան միահամուռ զզուանքով և ատելութեամբ: Այդ ամօթալի, բարբարոսական արարքը ակամայ պիտի յիշեցնէ անտէրութեան զոհերի այն անթիւ քոյրերին ու եղբայրներին, որոնց չէ ապաստանել մարդասիրութիւնը բարեգործական հիմնարկութիւնների մէջ, որոնք մնում են դրսում, երկնքի տակ: Դրանք լեգիօններ են կազմում: Դրանց հալածում են մի շարք անողորմ թշնամիներ, հալածում է սովը, հալածում են հիւանդութիւնները. ազատվել դրանցից դուցէ և հնարաւոր է, բայց ի՞նչպէս ազատվել բարոյական այն զարհուրելի անկումից, որ աւելի անողոք, աւելի զարհուրելի հալածող է և աւելի բռնակալ, քան սովն ու հիւանդութիւնները: Կատարեալ անօգնականութիւնը հասցնում է մարդուն անասնական դրութեան, որ ընդունակութիւն չունի որ և է զանազանութիւն դնել սևի և սպիտակի, կեղտի և մաքրութեան մէջ: Եթէ այսպէս է չափահաս, կամքի և ոյժի տէր մարդկանց համար, ի՞նչ կը լինի երեխաների այն ահագին բազմութիւնը, որ վխտում է թափանված, աղքատութեան վերջին ծայրին հասցրած երկրի մէջ:

Այդ սոսկալի փաստը, ի հարկէ, ստուեր չէ կարող գցել որբանոցների գործի վրա: Մեզ ուղարկված է Կիպրոսի «Ազգային որբանոցի» հաշիւը: Դա մի փոքրիկ հիմնարկութիւն է, որ գոյութիւն է պահպանում՝ Եւրօպայի և Եգիպտոսի հայերի տուած փոքրիկ նուէրներով: Որբանոցի խնամակալութիւնը գանգատվում է, որ իր միջոցները շատ աննշան են, թէ չէ կարելի էր աւելի մեծ թւով անչափահասներ խլել դժբախտութեան ճանկերից և պատսպարել մի յարկի տակ, ուր, ի հարկէ, աւելի հեշտութեամբ կարելի էր ապահովել այդ փոքրիկ մարդկանց ապագան: Զենք կարող չը խոստովանել, որ անօգնական երեխաներին փրկելու միակ միջոցը որբանոցների հաստատութիւնն է: Զմիւռնիայի դէպքը չը պիտի գայթակղեցնէ թշուառ մանուկների բարեկամներին: Նա անհատական դէպք է, հասարակութիւնը, ունենալով խիստ կօնտրօլ իր մէջ գոյութիւն ունեցող բարեգործական հիմնարկութիւնների վրա, միշտ կարող է զսպել այս կամ այն գազանին. մինչդեռ նոյն հասարակութիւնը բոլորովին միջոց չի ունենայ հսկելու թէ ինչ է կատարվում այն զարհուրելի որջերում, ուր ապաստանվում է թշուառութիւնը և ուր նրա դաստիարակներն են մարդկութիւնից կորված հրբէշները: Ուրեմն, պէտք է հաւաքել երկնքի տակ թափառող որբերին, պէտք է որբանոցներ շատ հիմնել: Բայց ի՞նչպէս բաց անել. եթէ մեզանից ամեն մէկը հը կամենայ գոնէ մի հատ երեխայ ազատել կորուստից, այն ժամանակ ոչինչ հնար չի լինի կռուելու ահռելի դժբախտութեան դէմ:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՄՈՒՍՈՒԼՄԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆՆԵՐԸ

—

Տիրող օրէնքների հիման վրա, կայսրութեան մուսուլման ազգաբնակութեան մէջ ծագած ժառանգական, ամուսնական և մի քանի այլ խնդիրներ քննվում և լուծվում են ոչ թէ ընդհանուր դատաստանական հաստատութիւնների, այլ յատուկ մուսուլմանական դատարանների կամ հոգևոր աւեաների ձեռքով: Սակայն փորձը և գործնական կեանքը վաղուց ցոյց են տուել, որ անհրաժեշտ է վերանորոգել մուսուլմանական դատարանները: Այն օրէնքները և կանօնները, որոնցով ղեկավարվում են մուսուլման դատարանները, ամենևին չեն համապատասխանում արդարադատութեան ընդհանուր պահանջներին, ուստի և շատ անգամ մեծ անարդարութիւններ են կատարվում: Այդ անարդարութիւնների գլխաւոր պատճառը կայանում է նրանում, որ դ ա տ ի ն ե ր ը կամ մահմետական դատաւորները ամեն բան վճռում են ոչ թէ որ և է գրաւոր, հաստատ և որոշ օրէնքի, այլ բանաւոր և աւանդական օրէնքների հիման վրա, որովհետև գրված որոշ օրէնքներ չունի իսլամը, բացի շ ա ր ի ա թ ի ց, որը նոյնպէս, չը կազմելով մի որոշ ժողովածու, տարբեր մեկնութեան է ենթարկվում զանազան գաղինների և օրէնսգէտների կողմից: Եւ ահա մի կողմից որոշ, հաստատ, գրաւոր օրէնքների բացակայութիւնը, միւս կողմից տգէտ և անբարեխիղճ մօլլա-դատաւորների կամայական մեկնութիւնները առաջ են բերել այն հանգամանքը, որ արդարադատութիւնը մահմետական դատարաններում շատ անծախանձելի վիճակի մէջ է գտնվում:

Արդարադատութեան մինիստրութեան օրգան «Журналъ Министерства Юстиціи» ամսագրի մէջ, պ. Դինգելշտէտ, խօսելով մահմետական դատարանի վերանորոգութեան անհրաժեշտութեան մասին, այնպիսի օրինակներ է բերում, որոնք միանգամայն համոզում են մեզ, որ դժուար

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

Ա Ն Ձ Ն Ա Ս Պ Ա Ն Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն

III

ՀՈԳԵԲԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ՎԻՃԱԿԱԳՐԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆ

—

Հ ի ւ ա ն դ ո ւ թ ի ւ ն ն ե ր ի և ց ն ո ր մ ա ն ա զ դ ե ց ո ւ թ ի ւ ն ը:—Տենդային զառանցանքով խառն սրընթաց հիւանդութիւնները, տենդային և երկարատև ախտերը կարող են անձնասպանութեան առաջնորդել: Առաջին երկու հիւանդութիւնների մէջ՝ հիւանդը զարհուրելի զգայախաբութիւնների է ենթակայ լինում և նրանցից ազատվելու համար ինքն իրան նետում է ոչնչութեան մէջ. իսկ վերջինների մէջ հիւանդը փախչում է ենթակայ եղած հիւանդութեան հետևանքներից և մշտակայ անհանդուրժելի տանջանքներից՝ ինքն իրան մահով ազատել: Ամօթի, նախանձի և սիրոյ չարչարանքը, իրականութիւն չը գտած փառասիրութիւնը, և այլն, կարող են մարդուն նոյն իսկ իր սեփական գոյութեան դէմ զինել ու գրգռել: Անձնասպանների մէջ գտնվում են բազմաթիւ արբեցողներ, մելամաղձոտներ, հայրենիքի կարօտը քաշողներ, որոնք իրանց կեանքի մի շրջանում ենթակայ լինելով ուղեղային տագնապի, դիմում են անձնասպանութեան:

Կ ր օ ն ի ա զ դ ե ց ո ւ թ ի ւ ն ը:—Կրօնական մոլեռանդութիւնը, դժոխքի վախը կամ երկնային շնորհների շուտով արժանանալու յոյսը, այս բոլորը կարող են մարդուն մղել անձնասպան լինելու: 1827-ին մի ջահել աղջիկ, լցված այս փափագով, բարձրանում է խարոյկի վրա, կրակ է տալիս և այսպէս մեռնում բոցերի մէջ: Մի և նոյն ժամանակ Վենետիկում մի գիւահար կօշկակար (առանց դեւերի հաւատք ընծայելու, միայն ախտային մի վիճակ բացատրելու մտքով գործածում ենք այս սովորական դարձած բառը), փափագելով մեռնել ճիշդ Քրիստոսի նման, գլուխը փշէ պսակով զարդարելուց յետոյ՝ իր շինած խաչի վրա տարածվում է. երկու ոտերը միմեանց վրա մի մեծ գամով մուրճի հարուածներով գամում է, մի ուրիշ գամով էլ ձեռքերից մինը մեխում է. ազատ մնացած ձեռքում բռնած դաշոյնով ձախ կուրծքի վրա մի լայն վէրք է բաց անում. կանխաւ պատրաստած չուանի օգնութեամբ մի ամբողջ գիշեր խաչի վրա կախված մնում է: Այս մարդը հիւանդանոց փոխադրվելով իր ստացած վէրքերից բուժվեց: Այս երկու խողութիւնները միթէ բաւական չեն հաստատելու կրօնական եռանդի անձնասպանութեան վրա ունեցած ազդեցութիւնը: Աստուածային պատուիրանների հակառակ, որ արգելում է սպանելը, այս կրօնական ներգործութիւնը ամեն դարու մէջ հաստատվում է: Հին նեթանոսութեան մէջ և քիչ յետոյ կաթօլիկութեան ծագում տեսնվել են անհատներ, որ հանդերձեալ կեանքի երջանկութիւնը շուտով վայելելու մտքով, իրանց կեանքը բռնաբար վերջացրել են, բարեմտութեամբ իրանց արարքների թողութիւնը գտնել յուսալով: Եղել է նաև, որ մին՝ ուղղակի անձնասպանութեան մասին երկնային անողոք դատաստանին չենթարկվելու համար, իր անձը մարտի մէջ մեռցնել է տալիս և այսպէս դժուարութիւնը հարթում: Բարեբաղդաբար, սրանից շատ չէ պատահում, սակայն կրօնական մոլեռանդութիւնը դեռ այսօր իր չարագուշակ ազդեցութիւնը շարունակում է:

1878-ից մինչև 1883 թ. Անգլիայում 139 կղերականներ անձնասպան են եղել: Ֆրանսիայումն էլ եղել են անձնասպան կղերներ, ինչպէս Սուասօնի՝ եպիսկոպոս Դիւկաստել, Սէնի արքեպիսկոպոսը, Լուի XVI-ի մինիստրը, Գրընոբլի եպիսկոպոսը և այլն՝ իրանց կեանքը վերջացնելու համար՝ թոյնի կամ դաշոյնի են դիմել: Սրանք կաթօլիկ եկեղեցու ամենից նշանաւոր և բարձր կղերներն են, տակաւին կան ոչ նուազ կարևորներ էլ, որոնց աւելորդ ենք համարում յիշել: Բրիէր դը Բուամօն, 1854-ին հրատարակած իր շատ նշանաւոր և խորախնին ուսումնասիրութեան մէջ, բոլոր վանքերում տեղի ունեցած անձնասպանութեան անհաւատալի մի աճում է ցոյց տալիս:

Ս ի ր ո յ ա զ դ ե ց ո ւ թ ի ւ ն ը ա ն ձ ն ա ս պ ա ն ո ւ թ ե ա ն վ ր ա:—Սիրոյ համար կատարված անձնասպանութիւնների պատկերը կատարելապէս ընթերցողի առաջ դնելու համար, դիմում ենք իտալացի երևելի գիտնական պրօֆէսօր Կեսար Լօմբրօզօյին: Ահա ինչ է գրում նա.

«Այս վերջին ժամանակներս անձնասպանութեան վրա այնքան բան գրվեց, որ հոգեբաններին ասելու շատ նոր բան չէ մնացել: Կայ սակայն մի տեսակ անձնասպանութիւն—սիրոյ համար անձնասպանութիւն,—որին ներդաշնակներից և գիտուններից անհունապէս աւելի լաւ են ճանաչում վիպասանները և թատերգակ հեղինակները, որովհետև ներդաշնակները և գիտունները, այս վերջինների չափազանց երևակայական գրուածքների հակազդեցութեամբ, սիրոյ համար եղած անձնասպանութիւններին չեն տալիս այն կարևորութիւնը, որ ունի իսկապէս: Անօգուտ չի լինի ուրեմն հաստատել, ի պատիւ մեր ժամանակին, թէ սէրը չանհետացաւ քաղաքականութեան և դրամի բաց արած անդունդի մէջ և եթէ սիրոյ համար անձնասպանութիւնը տակաւին յաճախ պատահում է, մանաւանդ կանանց շրջաններում:

«Նախ յիշենք մի քանի թւեր: Այս վերջին չորս տարիներում Իտալիայում հաշուել են 2,516 տղամարդկանց անձնասպանութեան դէմ 569 կընոջ անձնասպանութիւն: Բայց եթէ սիրոյ համար անձնասպանութիւնը առանձին վերցնելու լինենք, տեսնելու ենք, որ կինը ներկայացնում է հարիւրին 75—71 համեմատութիւն և տղամարդը հարիւրին 20—30 համեմատութիւն: Ֆրանսիայում, ուր 25,947 անձնասպանութիւն են հաշուել, 19,952-ը պատկանում է տղամարդկանց և 5,869 կանանց: Սակայն այս թւի վրա կանայք ներկայացնում են սիրոյ համար 172 անձնասպանութիւն, որ հարիւրին 28 ասել է, իսկ տղամարդիկ միայն 134, այսինքն հարիւրին 7:

«Նրանք, որ կասկածում են պաշտօնական թւերի ճշդութեան վրա—և բոլորովին էլ անիրաւ չեն,—աւելի լաւ կանեն, եթէ դիմեն այն 4,595 հոգու անձնասպանութեան մասին կատարված ուսումնասիրութեան, որոնց դատավարութիւնները Բրիէր դը Բուամօն կարողացաւ վերլուծել: Այդ ուսումնասիրութիւնից տեսնվում է, որ գլխաւոր պատճառները եղել են հետևեալները:

Ընտանեկան վէճերից .	361	դէպք	15,76%
Ապրուստի նեղութիւնից .	311	»	13,58 »
Սիրուց . . .	306	»	13,35 »
Բացարձակ չքաւորութիւնից	282	»	12,35 »
Հարստութեան կորուստից	277	»	12,09 »
Կեանքի տաղտուկից .	237	»	10,35 »
Խղճի խայթից . .	134	»	5,85 »
Շռայլութիւնից . .	121	»	5,28 »
Ծուլութիւնից . .	56	»	2,45 »
Փառասիրութիւնից . .	54	»	2,36 »
Խաղամոլութիւնից . .	44	»	1,92 »
Աշխատ. պակասութիւնից .	43	»	1,87 »
Կրօն. կամ քաղ. եռանդից .	38	»	1,66 »
Գոռոզութիւնից . .	26	»	1,13 »

որ և է անձն, նոյն իսկ փոքր ի շատէ կրթված մի մահմետական ցանկանայ, որ այսուհետև նա պահպանվէն այն աւանդական կանոնները, որոնցով ղեկավարվում են գաղինները իրանց դատաւարութեան մէջ։

Առաջ բերենք շարիաթի այդ աւանդական կանոններից մի քանիսը. 1) երդումն պէտք է ուտի ոչ թէ պահանջատէրը, այլ պարտականը. 2) երբ պարտականը մերժի երդումն ուտելու, գաղին իսկոյն վճռում է գործը յօգուտ պահանջատէրի. 3) եթէ մէկը մեղադրվում է գողութեան մէջ և մերժում է երդումն ուտելու, պատասխանատու է գողացված իրի համար. 4) եթէ երկու հոգի վիճում են մի անասունի ում պատկանելու մասին և երկուսն էլ նստած են նրա վրա առանց թամբի, նրանց իրաւունքը հաւասար է. իսկ եթէ մէկը նստած է թամբի վրա, միւսը նրա ետևում, առաջինի իրաւունքը աւելի է, քան երկրորդինը. 5) եթէ երկու անձն վիճում են մի գորգի մասին, մինը նստած է նրա վրա, իսկ միւսը՝ բռնած է նրա մի ծայրը, նրանց իրաւունքը հաւասար է. 6) եթէ երկուսը վիճում են մի հագուստի մասին, մէկը հագուստի մեծ մասը ձեռքին բռնած ունի, միւսը միայն նրա ծայրը, հագուստը հաւասար կերպով բաժանվում է երկուսի մէջ. 7) հաշտութեամբ կարելի է վերջացնել և դիտաւորութեամբ կամ պատահաբար գործած սպանութեան գործը։

Այս օրինակները, նկատում է պ. Դինգելշտէտ, բաւական են ապացուցանելու, թէ ինչ [illegible]

ՈՐՆ Է ԻՍԿԱԿԱՆ ՊԱՏՃԱՌԸ

(Նամակ խմբագրութեան)

II

Օրէնբ, յունիսի 10-ին

Մեր կարծիքով, այդ տարօրինակ երևոյթի պատճառը [illegible] այն չէ, որ հայ հոգևոր իշխանութիւնը նախանձ է զարգացած քահանաներին և կամ սիրահար տիրացուարանների սաներին, այլ այն նախապետական, հնացած, նեղ հայեացքներն ու աններելի պայմանները, որ շարունակում են դեռ շրջապատել հայ քահանային։ Մի բոպէ չենք մտածում ու միջոցներ չենք ձեռք առնում կերպարանափոխելու խաւարի ստեղծած ու ժառանգութիւն թողած կարգերն ու սովորութիւնները, ժամանակի պահանջներին համեմատ չենք մշակում ու ընդհանրացնում մամուլի միջոցով նոր, պատուաբեր և ոչ բռնաբարող պայմաններ, չենք խորհում քահանայական դասի նիւթական ապահովութեան մասին, որ անհետանայ մէջտեղից օրական հացի մաշող ու ստորացնող հարցը, չենք ստեղծում քահանաների համար ազատ ու անկախ դիրք, և դրանով միջոց և հնարաւորութիւն չենք տալիս զարգացած քահանային բոլորովին անձնատուր լինելու իր վեհ կոչման, այլ մեղադրում ենք հոգևոր վարչութիւնը, թէ փոխանակ ուսումնաւարտ երիտասարդների՝ տիրացուարանների սաներին է քահանայացնում։ Հոգևոր իշխանութիւնը ոսկէ լեռներ ու անհատ գանձեր չունի իր տրամադրութեան տակ, որ ինքն իրան տապալէ հին, խարխուլ շինութիւնը, ու նորը, ժամանակակիցը դնէ տեղը։ Քահանայական դասակարգի նիւթական ապահովութեան հարցը եղել է, է և միշտ պիտի լինի ժողովրդի հոգատարութեան գործը, ուստի և ուսումնական քահանաներ պահանջող ժողովուրդը ինքը պարտական է կանոնաւորել այդ պարագան ըստ ժամանակի պահանջի, որպէս զի իրաւունք ունենայ պահանջելու հոգևոր իշխանութիւնից, և կամ երազելու, թէ զարգացած երիտասարդները՝ աներկեայ իրանց օրական ապրուստի կանոնաւոր և պատուաբեր հայթայթմանը՝ ոսկէ հորթին երկրպագու հաստափոր ազաների վայրենի քմահաճութիւններից բոլորովին ազատ ու անկախ լինելուն,—կը գան, կընդունեն հոգևոր կոչումն և կը քահանայանան ու ժամանակակից արժանի հովիւներ կը լինեն մեզ։ Այլապէս զուր է սպասելը։

Զը մոռանանք, որ զարգացած, լուսաւորված քահանան, առաջին օրերից անձնատուր լինելով իր նոր ու բարդ գործունէութեանը, նախ և առաջ մարդ է մեզ նման։ Մտնում է նա ասպարէզ. ժամանակիս նոր և անընդհատ աճող պահանջների համեմատ զարգացած ու պայծառ յոյսերով առաջնորդված, միանգամայն և մարդկային բնական կրքերից ու առօրեայ պահանջներից ոչ ազատ, ուրեմն և պարտական ընտանիքի բազմատեսակ անհրաժեշտութիւններին բաւականութիւն տալու, մտնում է նա Աստուծոյ տաճարն աղօթելու, իր հօտի բարօրութեան համար Երկնաւոր Հօր առատ ողորմութիւնը հայցելու. բայց որովհետև բնութեան անխուսափելի օրէնքների համաձայն՝ օդով կերակրվելու հնարաւորութիւնից զուրկ է, տանն էլ սպասում են հաց, հոգեկան վեհ էկստազի միջոցին՝ ընդունակ պիտի լինի և գանձանակի մասին մտածել, ակնարկել տիրացուին, որ ժամանակին շրջեցնէ, թէ չէ առանց հաւաքելու ապրուստի օրական միջոցը՝ տուն վերադառնալով ընտանիքի հետ սովամահ լինելու վտանգին է դատապարտված։ Սուրբ պատարագին չը մերձեցած՝ իջնում է՝ աղօթող ծխականներին Փրկչի մարդեղութիւնը աւետելու,—ձեռքին ժողովրդականները կօպէկներ են դնում։ Ձեռնարկում է որ և է ծխականի կրօնական մի յանձնարարութիւնը կատարել՝ աչքը պատուիրողի ձեռքին պիտի լինի։ Հիւանդը գալիս է, աղօթքով և օրհնութեամբ թեթևութիւն է սպասում, «փարատումն» և կամ «պահպանիչը» կարդալիս՝ ուշքը գրպանումն է լինելու երկուսինն էլ. խոստովանութեամբ մարդկային յանցանքներից թեթևանալով՝ հաղորդութեան միջոցով սրբագործվելու յոյսը փողով պիտի գնէ։ Եւ այսպէս անվերջ։ Քահանայի ամեն մի քայլը, իւրաքանչիւր անգամ իր հօտի անդամների հետ տեսակցելը, ընդհարվելը սերտ կապված է փողի, օրական ապրուստի այրող, ստորացնող հարցի հետ, անվերջ ծնեցնելով մարդկային արժանաւորութիւնը և պատուասիրութիւնը խոր վիրաւորող հաշիւներ, հաշիւներ, որոնցից՝ ուսմամբ և բարոյականութեամբ նրբացած քահանան շուտով կը հրաժարվէր, եթէ միայն նիւթականապէս բաւարար կերպով ապահովված լինէր և ոչ թէ իր ամբողջ գոյութեամբ ժողովրդականների փոփոխակի տրամադրութիւնից և անտաշ ազաների կամայականութիւններից կախված։

Մինչ քիչ է պատահել, և կամ այսօր էլ քիչ է կրկնվում շատ տեղ այն դատապարտելի ըստոր երևոյթը, երբ հարստութեամբ գոռոզացած հայ ազան՝ նեղանալով իր խոստովանահօր մի ինչ որ բարի նկատողութիւնից, և կամ վիրաւորված եկեղեցում խօսված քարոզից, քահանային պատժելու հրէշաւոր միտքն է յղանում։ Գիտէք ինչո՞վ.—դուցէ կը կարծէք, թէ օրէնքի, արդարութեան և խղճի թելադրութիւնների համեմատ։ Ոչ երբէք, այլ զրկելով նրան իր արդիւնքից—մինչև անգամ Զատկի ներման մեծ տօնին իր տունը չընդունելով։ Եւ կամ խրախյիններին էլ համոզելով՝ անլսելի զրպարտութիւններ յօրինելով ու բարդելով եկեղեցու անպաշտպան սպասաւորի դէմ, բազմաստորագիր բողոքներով դիմում է ուր հարկն է և անմեղ քահանայի պատժելը պահանջում։ Ամենաբաղդաւոր դէպքում, կամայականութեան և անիրաւութեան այս մրրկալից վիճակից ազատվելու յոյսին էլ զրկված է հայ քահանան, որովհետև տիրող եկեղեցական ու ժողովրդական սովորութիւնների համեմատ՝ մի ծխից միւսը տեղափոխվելը ծոյլ չէ տրվում։ Ահա այս անտանելի կարգերը, հնացած խաւար հայեացքը, անորոշ, անապահով ու խաօսային վիճակն է, որ զարգացած, առաջադէմ երիտասարդին անկարելի է դարձնում մտնենալ քահանայական ասպարէզին։ Եւ քանի որ օրական ապրուստի—հացի խնդիրը երբև դեմոկլեան սուր կախված է քահանայի գլխին,—երբէք չի կայ ձեր սպասած, զարգացած երիտասարդը և կուրօրէն անձնատուր չի լինի ներկայ քահանայական դառն ու ստոր վիճակին, պարտականութիւնների ծովի մէջ խեղդվելու, առանց իրաւունք և յոյս տածելու իր դառն աշխատանքի չափաւոր, բայց պատուաբեր վարձատրութիւնը ակնկալելու։

Միակ հնարը՝ մեր քահանայական դասը ներկայ ստոր վիճակից ազատելու և պատուաբեր բարձրութեան վրա նրան կանգնեցնելու,—այդ ռոճիկի հարցն է։ Մինչև դրա հնարը չը գտնվի, զուր է սպասել քահանայական դասակարգի վերածնութիւնը։

Արդ, այժմ հերթը ձերն է, քաղաքակրթված, լուսաւոր և առաջադէմ ժողովրդականներ. փոխանակ անվերջ տրտնջալու, բողոքելու, մեղադրելու, յուսահատվելու, հայհոյելու, և կամ եբեն դարձնելու—ցոյց տուէք գործով ձեր քաղաքացիական ու մտաւոր հասունութիւնը։

Մարտիրոս քահանայ Զատիկեանց

ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Շէքսպիրի „Արքայ Լիր", Թարգմ. անգլիերէնից Յովհ. Խան Մասեհեան. Հրատարակութիւն Հրատարակչական ընկերութեան. 180 եր. գինը 50 կոպէկ Թիֆլիս. 1898 Թ.

«Չը կայ ոչ մի առաքինութիւն, որ անկարելի լինէր դարձնել ախտ», ասել է մի խելօք մարդ, և շարունակ հաստատում է մի ուրիշ խելօք մարդ։ Առաջինի անունը չենք յիշում, իսկ երկրորդը Յովհաննէս խան Մասեհեանն է, որ բնագրին հաւատարիմ մնալու ցանկութիւնը մանրակրկիտ ծայրայեղութեան հասցնելով զոհում է այդ ցանկութեան նոյն իսկ այն, որ ամենաանհրաժեշտ պայմանն է ամեն մի գրականական երկի, լինի դա ինքնուրոյն թէ թարգմանական, այն է գրուածքի հասկանալի լինելը։ Թէ որ աստիճանի է հասնում մեր յայտնի թարգմանչի միակողմանութիւնը այդ կողմից, երևում է նրանից, որ ինքը կարեւոր է համարել երբեմն ծանօթութեան մէջ աւելացնել վերևում գործածված բառի յատկացուցիչը կամ որոշիչը. օրինակ, (եր. 113) «Կապուած մի ցիցի, պէտք է դէմ դնեմ ամբողջ վոհմակին» և ծանօթութիւն (նոյն երեսում) «Այսինքն շների վոհմակին»։ Անկասկած է, որ եթէ թարգմանիչը այդ «շների» բարձրացնէր մի քանի տող վերև, բացի օգուտից ոչինչ վնաս չէր լինի, մանաւանդ եթէ ի նկատի ունենանք, որ «Արքայ Լիրը» կարող են ներկայացնել բեմի վրա և այնտեղ շատ անյարմար կը լինի, եթէ յուշարարը դերասանից յետոյ յայտարարէ հասարակութեան այդ ծանօթութիւնը։ Չենք կարող չը նկատել և մի ուրիշ

«Ինչպէս յայտնում է, անձնասպանութեան չարժառիթների մէջ սէրը երրորդ տեղն է բռնում. [illegible] երկրորդ տեղը, որովհետև [illegible] անձնասպանութիւնների չարժառիթը յաճախ սէրն է եղել. Բրիէր նկատել է 306 դէպքերից—117 սիրոյ [illegible], 88 սիրահարներից [illegible], 58 [illegible], 16 [illegible], 11 [illegible], 11 սիրահարների վէճերից և կռիւից, 5 սիրած անձերի [illegible]։

«Արդէն ասացինք թէ այս պարագայում [illegible]

[illegible] իսկ պարզապէս նրան մի հասարակ հաճոյք պատճառելու համար, օրինակ Անտօնիոս։ Եւ անձնասպան եղող անձերի թողած նամակներում յաճախ բարեկամների նուիրված մի յիշատակ ենք գտնում. այս բանը բնաւ չէ տեսնվել անձնասպան կանանց մօտ։

«Նոյնպէս հետաքրքրական է նկատել թէ 50 տղամարդ-ամուսին իրանց կնոջ մահվանից կամ լքումից յետոյ չապրելու համար՝ անձնասպան են եղել, մինչդեռ իրանց ամուսինների մահվան մոռացումը անձնասպանութեան մէջ փնտռող կանանց թիւը միայն 14 է եղել, և նոյնպէս 14 է եղել նրանց թիւը, որոնք իրանց ամուսնի լքումից մխիթարվելու համար դիմել են անձնասպանութեան։ Այս բաւական տարօրինակ կերպով հաստատում է Դանտէի հետևեալ նկատողութիւնը, որ կնոջ սիրոյ յատկանիշն է կազմում,—Մի կայծ, որ շուտ է հանգչում, եթէ գրգռալից համբոյրներ կամ սիրավառ ակնարկներ չը բորբոքեն այն։

«Ցամենայն դէպս, ստոյգ է, թէ կնոջ սէրը աւելի յանկարծական և բուռն է լինում, քան թէ տևողական։ Սակայն պատահում են կանայք, որոնք անձնասպան են եղել իրանց սիրած անձից նախատվելուց յետոյ, մինչդեռ ուրիշներ, նուազ դիւցազնական, բարկութիւնից ամուսնանում են։ Սրան հակառակ, հաճելի է յիշել այն կանանց, որոնք մահը գերադասեց են համարել մի ուրիշից արդէն պղծված մի մարմին՝ իրանց սիրած անձին ընծայելու ամօթից։ Մի բանուոր կին, կնութեան խնդրվելով մի հարուստ երիտասարդից, որին սաստիկ սիրահարվել էր, մինչև հարսանիքի օրը լուռ մնաց. այն օրը անձնասպան եղաւ, յայտնելով իր նշանածին, որ 14 տարեկան հասակում իր տիրոջից հրապուրվել էր, և իր սիրեկանին չէր ուզում խաբել։ Տղամարդիկ սիրոյ այս գերագոյն փափկանկատութիւններին ծանօթ չեն։

«Պատմութիւնը (այստեղ լռում է վիճակագրութիւնը) մի շարք կանանց անուններն է յիշատակում, որոնք իրանց պարկեշտութիւնը պաշտպանելու համար անձնասպան են եղել, որին վտանգ կամ թշնամանք էր սպառնում, և կամ վրէժը լուծելու համար. օրինակ, Լուկրետիա, Սիւրիա, Սոփրոնիա, Մարիոսի գերմանացի կոյսերը, բիւզանդուհիները, որ Կիկերոն յիշում է, սրբուհի Պելագիա, և այլն։ (Տեղն է աւելացնել Շաքէ հայ դիւցազն կնոջ անունը, որը Սասնոյ կոտորածի միջոցում, ինքն իրան բարձր ժայռերից վայր գցելով անձնասպան եղաւ և որին հետևեցին շատ ուրիշ հայ կիներ։ Մեր պատմութիւնը դժբաղդաբար լի է այս կարգի անձնասպանութեան դէպքերով...)։

«Սիրոյ համար կատարված անձնասպանութիւնների ամենից շատը՝ սիրված անձի մահվան կամ լքումին պատճառով եղածներն են։ Օրինակի համար, հռչակաւոր Սօֆին, Միրաբօյի տարփուհին, իր սիրահարի մեռնելուց յետոյ ամուր ձեռքերով վերջին կամքը գրեց, յետոյ ածուխ վառեց և շնչահեղձ եղաւ. մինչև վերջին շունչը իր սիրած մարդու լուսանկար պատկերը ձեռքումն էր բռնած։

«Այս տեսակ անձնասպանութիւններն երբեմն սիրված անձի կորուստից շատ ամիսներ յետոյ են պատահում, երբ սուր կսկիծի պակուցիչ սաստկութեան յաջորդում է երկարատև ցաւի նուազ սաստիկ, բայց աւելի զօրաւոր կեղեքումը։ Մի այրի մնացած մարդ իր կորցրած կնոջ գերեզմանին շարունակ չորս տարի այցելեց, մի ժամանակ յետոյ, էլ դիմանալ չը կարողացաւ և գերեզմանին վրա այս խօսքերը փորագրել տալուց յետոյ՝ «գնաց իր սիրելին գտնելու», անձնասպան եղաւ։

«Շատեր անձնասպան են լինում, որովհետև չեն կարողանում տանել, որ սիրված անձը հեռանայ կամ մի ուրիշի գրկում լինի։ Երբեմն միայն մի կասկած բաւական է, և այս պարագայում յաճախ անձնասպանութիւնը կրկին է լինում կամ իրան նախակարապետ է ունենում մարդասպանութիւնը։ Այս առիթով դիտել ենք տալիս, թէ մինչդեռ սովորական մի անձնասպան իր մահացու խորհուրդը գործադրելու համար առանձնութիւն է փնտռում, ընդհակառակը նրանք, որ սիրոյ անձնասպանութեան յատուկ կարգումն են դասվում, բազմութեան մէջ կամ սիրված անձի առաջ կամ նրա բնակարանում անձնասպան են լինում։

«Անցնենք կրկին անձնասպանութիւններին։

«Շատ հանդարտ բնաւորութեան տէր մի ջահիլ աղջիկ, տեսնելով որ ծնողները բնաւ չեն ուզում հաւանել իր ամուսնութեան, որին սաստիկ ցանկանում էր. «Որոշել եմ, գրում է իր սիրահարին, մեռնել քան թէ քեզնից հրաժարվել։ Դու ես տուր ինձ սիրոյ նոյն ապացոյցը»։ Երիտասարդը եռանդով յանձն է առնում և երկուսը միասին ածուխ վառելով, միմեանց գրկում մեռնում են։

«Տուրինցի մի ջահիլ աղջկայ նշանածը զինուոր է գնում. ծնողները ջահիլ աղջկան ստիպում են ամուսնանալ մի ուրիշի հետ, որ միւսից շատ աւելի հարուստ էր, սակայն ինքը այդ գաղափարի հետ չէ կարողանում հաշտվել։ Ցուսահատվում է, և մի օր, երբ իր սիրեկանը հրամանով գալիս է, նրա հետ փախչում է Սէն—Բեռնար։ Այնտեղ մի քանի ժամ մնալուց յետոյ, երկուսն էլ իրանց ձեռքն ու ոտը կապում և մի սառը լճի մէջ նետվում են։ Դժբաղդ աղջիկը իր ծնողին ուղղած նամակում յայտարարում էր, թէ մի առելի միութեան բռնադատված լինելով, չէր փափագում շնացող և անհաւատարիմ գտնվել դէպի այն, որին իր կեանքից աւելի էր սիրում, գերադաս էր համարում մեռնել։

(Կը շարունակվի)

անյարմարութիւն, որ ծագում է թարգմանչի վերաբերմունքից դէպի Շէքսպիրը իբրև դէպի մի ֆ է ո ւ ի չ: Ի՞նչ կարևորութիւն կայ հայերէն բառ առ բառ թարգմանել այն անվայել ոճերը, որոնք երբեմն պատահում են Շէքսպիրի գրուածքներում և բացատրվում են նրա ժամանակակից բարքերի բիրտ անկեղծութեամբ:

Գ. Մասեհեանի թարգմանութիւնների մէջ մեզ դուր չեն գալիս առհասարակ ա ր ձ ա կ հ ա տ ո ւ ա ծ ն ե ր ը, որոնց մէջ ամենից առաջ պէտք է նկատենք այն տրամադրութեան բացակայութիւնը, որով ոգևորված է եղել հեղինակը և որ ամենագլխաւոր բանն է գեղարուեստական գրուածքի մէջ: Ինչպէս երևում է, պ. Մասեհեան արձակ հատուածները թարգմանելիս չէ անցնում քերականական և ոճագիտական անալիզի աստիճանից (անալիզի, որի համար անհրաժեշտ է միայն սառը դատողութիւն, և որ, պէտք է խոստովանել, նա կատարում է մեծ ընդունակութեամբ և անյանդիմանելի հոգատարութեամբ). մինչդեռ թարգմանութիւնը միայն այն ժամանակ կարող է գեղարուեստական լինել, երբ թարգմանիչը վերջացնելով անալիզը և հարստացած նրա արդիւնքներով, նորից անձնատուր է լինում բնագրի թովիչ հրապոյներին, թողնելով որ գրիչը շարժվի ոչ սառն դատողութեան, այլ ոգևորված սրտի թելադրութեամբ: Այդ մենք չենք տեսնում, չենք զգում պ. Մասեհեանի թարգմանութեան ա ր ձ ա կ հ ա տ ո ւ ա ծ ն ե ր ո ւ մ, որոնք բացի այդ՝ բնական խօսակցութեան տպաւորութիւն էլ չեն գործում և դարձեալ գլխաւորապէս շնորհիւ նոյն սառկական վերաբերմունքին դէպի բնագիրը, որ մենք արդէն մատնացոյց արինք վերևում: Գ. Մասեհեան վճռել է, օրինակ, անպատճառ թարգմանել ամեն մի բացականչութիւն, ամեն մի մասնիկ, և տեղի-անտեղի դնում է անգլիերէն a և an անորոշ մասնիկների տեղ հայերէն «մի» մասնիկը և why բացականչութեան տեղ «վահ» բացականչութիւնը, վերջինը երևի նմանաձայնութեան պատճառով: Քիչ չեն թարգմանութեան մէջ և անաջող դարձուածքներ, կան և չը թարգմանված փոքրիկ կտորներ, օրինակ, (երես 34) Լիրի «դու գառն խեղկատակ ես» խօսքերից յետոյ պակաս է խեղկատակի հարցը «Dost thou know the difference, my boy, between a bitter fool and a sweet one?» և Լիրի պատասխանը, «No, lad; teach me»:

Սակայն, ինչպէս ենթադրում ենք, այդ անհոգութիւնը պէտք է վերագրել ոչ թարգմանչին, այլ սրբագրողին, որ, պէտք է խոստովանել, իր սրբագրութեամբ ցոյց է տուել փայլուն տգիտութիւն չենք ասում շէքսպիրագիտութեան մէջ, այլ նոյն իսկ Շէքսպիրի գրուածքները գոնէ վայրիվերոյ ճանաչելու մէջ: Չենք հասկանում, թէ Հրատարակչական ընկերութեան վարչութիւնը ինչպէս է յանձնել Շէքսպիրի գրուածքի սրբագրութիւնը այնպիսի մարդու, որ «խեղճ Տոմը» (Poor Tom) կարող է մի և նոյն երեսում, թէ բնագրում, թէ ծանօթութեան մէջ դարձնել «խեղճ Դոոմ» (երես 66): Այդ բաւական չէ. տգէտ սրբագրիչը այնքան անհոգ է վերաբերվել դէպի իր պարտականութիւնը, որ չորրորդ գործողութեան 6 տեսարանում, այն նամակի «Գօնէրիլ» ստորագրութիւնը, որ Էդգար կարդում է, մեծ տառերով զետեղել է լուսանցքում, իբրև խօսող անձնաւորութեան անուն, այնպէս որ ընթերցողը Էդգարի՝ այդ նամակի առիթով ասած կծու խօսքերը պէտք է վերագրի Գօնէրիլին,—մի անհեթեթութիւն, որ կարող է պատահել միայն այն դէպքում, երբ «կօշկակարները սկսում են հաց թխել» և ընդհակառակը:

Ինչպէս տեսնում է ընթերցողը «Արքայ Լիրի» նոր և, պէտք է ասել, ամենալաւ հայերէն թարգմանութիւնը ի ս պ ա ռ ա մ բ ո ղ ջ ո ւ թ ի ւ ն պէտք է անաջող համարվի և սակայն, չը նայելով դրան, մենք համարձակ անուանում ենք պ. Մասեհեանին տաղանդաւոր թարգմանիչ այն ո տ ա ն ա ւ ո ր հ ա տ ո ւ ա ծ ն ե ր ի համար, որոնցից մեծ մասը թարգմանված է անպայման աջող, իսկ մի քանիսը նոյն իսկ կլասիկական կերպով: Բծերի շատութիւնը արժանաւորութիւն չէ ի հարկէ, բայց եթէ բծերի արանքից մեզ լուսաւորում են արևի շողքեր, մենք երբէք չենք համաձայնի փոխել այդ շողքերը նոր կեղևած ամենաանբիծ պղնձի խամ փայլի հետ:

Տ. Ց.

ՆԱՄԱԿ ԵՐԵՒԱՆԻՑ

—

Յունիսի 15-ին

Հացի բերքը այս տարի մեծ առատութիւն է խոստանում: Երևանի նահանգի համարեա բոլոր կողմերից ստացվող տեղեկութիւնները այնքան մխիթարական են, որ մարդ սրտի ուրախութեամբ մտածում է, թէ վերջապէս քանի քանի թշուառութիւնների վերջ կը լինի, և որքան քաղցածներ կը կշտանան: Դաշտային մասերի վերաբերմամբ, որտեղ հունձը արդէն սկսվել և կամ շուտով սկսվելու է, ինչպէս են Էջմիածնի, Սուրմալուի, Շարուրի, Երևանի գաւառներում, հաստատապէս կարելի է ասել, որ հունձը շատ լաւ է, իսկ ինչ վերաբերում է լեռնոտ մասերին, այն է Սբարանին, Դարալագեազին, Նոր-Բայազէտին և Դարալագեազին, այն տեղերի հունձն էլ լաւ կը լինի, եթէ նոր դժբաղդութիւններ չը պատահեն: Մինչև այժմ տեղացող անձրևները շատ աջող կերպով են բուսցրել արտերը, մնում է տեսնել թէ ինչպէս կը լինի սրանից յետոյ, մինչև հունձը, որը ուշ է սկսվում լեռնային սառը կլիմայի ազդեցութեան տակ: Եթէ մի երկու անգամ էլ անձրևներ տեղան, հունձը առատ կը լինի բոլոր տեղերում. միայն թէ, կրկնում ենք, այլ դժբաղդութիւն չը պատահի, ինչպէս կարկուտը և այլն: Օրինակ, վերջերումս Դարաչիչագի մի երկու գիւղերին ցուրտը մի փոքր վնաս հասցրեց, որովհետև մայիսի վերջերում սարերում նոյն իսկ ձիւն եկաւ: Յոյս ունենանք ուրեմն, որ այս տարի շատերի արտասուքները կը սրբվեն, շատ թաց աչքեր կը չորանան: Սակայն հարցը այս ճանապարհով չը պէտք է լուծված համարել, որովհետև կարող են այս առատ տարվան յաջորդել մի շարք անբերրի տարիներ. ուստի արմատական միջոցներ պէտք է ձեռք առնել, ինքնօգնութեան դիմել, և առ այժմ գոնէ իրագործել հասարակական ամբարներ ունենալու հարցը, որը դիւրին է մանաւանդ այսպիսի առատ տարիներում:

Ա—Դօ

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

—

Երուսաղէմ, յունիսի 9-ին

Հաճեցէք հրատարակել երկտողս «Մշակ» լրագրի մէջ:—«Մշակի» թիւ 70 և 74-ի մէջ Վառնայէն՝ Երուսաղէմի միաբանութեան անպատ՝ երկու թղթակցութիւններ հրատարակվեցան՝ հիմնեալ Երուսաղէմէն գրված նամակներու վրա: Այս տարի ով այցելած է Երուսաղէմ, գիտէ կրկին թղթակցութեանց անհիմն լինելը. գիտեն և նոքա, որ երբ և իցէ առիթ ունեցած են մօտէն, կամ հեռուէն ճանաչելու Երուսաղէմի միաբանութիւնը, բայց որպէս զի հեռաւոր ազգայինք միամտաբար իբրև ճշմարտութիւն ընդունելով չը գայթակղին, պարտք համարեցի երկտողիս յայտնել հետևեալը.

Առաջին թղթակցութեան պատասխանել իբրև միաբան Երուսաղէմի պատշաճութեան հակառակ սեպելով՝ կը թողում որու որ պարտաւորութիւնն էր շատ վաղօրօք կանխել այս մասին: Գալով երկրորդ թղթակցութեան, որի բովանդակութիւնն է. «Զատկի առաւօտուն եկեղեցւոյ մէջ Ցարութիւն ս. պատրիարքը քարոզ կը խօսի, և այդ առթիւ սուլթանի կենաց բարեմաղթութիւններ կընէ, որոնց դէմ զինուորներու բերմամբ Պաղեստին նետված օտարահպատակ մի հայ կը բողոքէ, ուստի պատրիարքը և վանքի միաբանութիւնը կուզեն բռնել մարդը և ոստիկանութեան յանձնել (թերևս հիւպատոսարանի ըսել ուզած է). հասարակութիւնը դէմ կը դնէ և մարդը կը յաջողի սպրդիլ, փախչիլ և բոլորովին անյայտանալ»: Ճշմարիտն այն է, որ ս. պատրիարքը քարոզ խօսեր և բարեմաղթութիւններ ըրած է (լաւ է, որ չէ ըսած հ ա ն դ ի ս ա ւ ո ր պ ա տ ա ր ա գ և բարեմաղթութիւն ըրած է, ինչպէս կընեն ուրիշները): Ցաւս լրջմիտ և ողջախոհ անձանց պակասութիւն չէ, որովհետև պատշաճից օրէնքին հպատակիլ՝ ամեն տեղ պարտաւորութիւն է: Իսկ բովանդակութեան միւս կէտերը ճիշդ չեն, որովհետև. 1) ուխտաւորաց մէջ զինուորներու բերմամբ Պաղեստին նետված օտարահպատակ հայ գտնված չէ. 2) եթէ գտնված չէ, ուրեմն ձայն, ծպտուն և բողոք տեղի ունեցած չէ, և 3) բողոք և բողոքող չըլլալով՝ պատրիարքը և միաբանութիւնը զո՞վ ուզած են ոստիկանութեան յանձնել:

Այս է պարզ ճշմարտութիւնը: Եթէ պ. թղթակիցը հակառակը հաստատելու փաստեր ունի, ազատ է ըստ իւր սպառնալեաց, մանաւանդ ըստ մեզ՝ պարտաւոր զանոնք մանրամասնօրէն հրապարակ հանելու, որպէս զի զրպարտողի անհաճոյ արատէն զերծ մնայ:

Միաբան ս. Եուսաղէմի՝

Սահակ եպիսկոպոս

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

Մեզ հաղորդում են, որ Թիֆլիս քաղաքի պ ա տ մ ո ւ թ ի ւ ն ը կազմելու համար քաղաքային ուպրավան նշանակել է ծախս 3000 ռուբլի: Դուման իր առաջիկայ նիստում պէտք է քննի այդ ծախսը և որոշում կայացնի, որպէս զի նրա համեմատ էլ սկսվի գործը:

—

Ներկայ թւի աշնան, հոկտեմբերի 1-ից մինչև 15-ը, Թիֆլիսում տեղի կունենայ այգեգործական ցուցահանդէս, որ զետեղված կը լինի Թիֆլիսի շերամապահական կայարանի շէնութեան մէջ: Առարկաները կընդունվեն ձրի և թոյլ կը տրվի ծախել այն արդիւնքները, որոնք ներկայացված կը լինեն աւելի, քան հարկաւոր է ցուցահանդէսի համար: Հանդիսաբերները պէտք է մանրամասն տեղեկութիւն տան իրանց տնտեսութեան մասին, նկարագրելով նրա մեծութիւնը, հողի յատկութիւնը, ջրաբերութիւնը: Ցուցահանդէսը կունենայ բազմաթիւ բաժիններ, թւով մինչև 15: Այդ բաժինների մէջ հանդէս կը բերվեն՝ սերմեր, տունկեր և պատուաստներ, զարդաբոյսեր և զարդածառեր, մրգատու ծառեր, պարտէզի և բոստանի արդիւնքներ, խաղողի և գինեգործութեան արդիւնքներ, չորացրած և եփած մրգեր, հացահատիկ բոյսեր, դեղաբոյսեր, մեղուաբուծութեան արդիւնքներ և մեղրաբոյսեր, թթենիներ և շերամապահութեան առարկաներ, մեքենաներ, այգեգործական վնասակար միջատների ժողովածուներ, գիտնական և գրական աշխատութիւններ այգեգործութեան մասին և գպրոցական իրեր:

—

«Новости» լրագիրը հաղորդում է, որ ֆինանսների մինիստրութեան մէջ ներկայումս քննվում է այն հարցը, թէ պէտք է միջոցներ գտնել՝ Անդրկովկասում երկաթուղիների նոր գծեր անցկացնելու՝ զինուորական վարչութեան պէտքերի համար: Այդ հարցը յարուցել է զինուորական մինիստրութիւնը, որ ենթադրում է թէ Անդրկովկասը պէտք է հոգայ միջոցների մեծ մասը, որովհետև երկաթուղիների ծրագրված գծերը տնտեսական նշանակութիւն կունենան և աշխարհագրական նշանակութեան համար ու կը նպաստեն նրա բարգաւաճման:

—

Այս օրերս Թիֆլիս է եկել Շ տ ա ն գ է անունով մի պարոն, որ տեղեկութիւններ է ժողովում կովկասեան տ ն ա յ ն ա գ ո ր ծ ո ւ թ ե ա ն այն արդիւնքների մասին, որոնք կարող են ծախվել Մոսկվայի վաճառանոցում: Շտանգէ յայտնի է, իբրև տնայնագործութեան կազմակերպութեան գործողներից մէկը Ռուսաստանում: Նրա մշտական գործունէութեան տեղն է Պավլօվօ աւանը, որտեղ նա նախագահ է տնայնագործների ընկերակցութեան վարչութեան:

—

Թէ ովքեր են լինելու մեր ապագայ քահանաները, ցոյց է տալիս հետևեալ փաստը, որ մեզ հաղորդված է. «Թիֆլիսի 25 եկեղեցիներում մօտ 42 ստորին եկեղեցական ծառայողներ կան: Դրանցից միայն 1-ը դպրոցաւարտ է. մնացածներից 10-ը թերուս, 10-ը տգէտ, 18-ը կատարելապէս անուս, իսկ մնացածներին մինչև անգամ դժուար է որ և է անուն տալ: Եւ դեռ Թիֆլիսն առաջին քաղաքն է...»

—

Թիֆլիսի քաղաքային դուման իր վերջին նիստում որոշեց յատկացնել 1500 ռուբլի քաղաքագլխի ճանապարհորդութեան համար դէպի Մոսկվա՝ հանգուցեալ Ալէքսանդր II Կայսրի արձանի բացման հանդէսին ներկայ լինելու և դէպի Պետերբուրգ՝ քաղաքին վերաբերեալ գործերը շտապեցնելու համար:

—

ՂԶԼ-ԱՐՎԱԴԻՑ մեզ գրում են. Յունիսի 21-ին, երեկոյեան 11 ժամ 15 րօպէին տեղի ունեցաւ լուսնի մասնաւոր խաւարումն: Ֆանատիկոս ամբոխը սովորական պղինձ թակելը և հրացանաձգութիւնը կատարեց ամենայն եռանդով:»

—

ԴԱԽԱԼՈՒԻՑ մեզ գրում են. «Հունձը առատ բերք է խոստանում. շատ տեղերում արդէն հունձը սկսվեց և այդ պատճառով մի քանի կողմերում ցորենի գինը զգալի կերպով իջաւ»:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԵՒՐՕՊԱԿԱՆ ԲԱՐԲԱՐՈՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

—

Մենք մի քանի անգամ տեղեկութիւններ հաղորդեցինք Աւստրիայում տեղի ունեցած հակահրէական անկարգութիւնների մասին: Այս քանի օրերը, Գալիցիայի փոխարքայ կոմս Բէլինսկի գնաց Հին Սանդէկ քաղաքը և զարհուրելի փաստեր երևան հանեց: Քաղաքի ամբողջ ազգաբնակութիւնը, ըստ երևոյթին, մասնակցել է կազմակերպած կողոպուտներին և բացարձակ կերպով բաժանել է իր մէջ հրէաների կայքերը: Կասկածի են ենթարկված և կալանաւորված են նոյն իսկ պատուաւոր քաղաքացիներ, որոնք խրախուսում էին գիւղացիներին կողոպտել: Ամեն տեղ տների խուզարկութիւններ կատարեց կառավարութիւնը և գտաւ ահագին քանակութեամբ գողացած իրեր նոյն իսկ հարուստ մարդկանց տներում: Փոխարքան, մի ճառ ուղղելով քաղաքացիներին, յայտնեց իր ամենախորին վրդովմունքը և ասեց, որ կողոպուտին մասնակցած բոլոր մարդիկ կը ձերբակալվեն: Հրէայ մանուֆակտուրաւաճառների և հացավաճառների բոլորովին քանդված մագազինները զարհուրելի պատկեր են ներկայացնում: Հին Սանդէկի ազգաբնակութեան մէջ տիրում է մեծ սարսափ, և նոյն իսկ պաշարման դրութիւն յայտարարելը չը վերականգնեց հանգստութիւնը:

Հակասեմիտութիւնը, որ մեր դարավերջի ամենամռայլ երևոյթներից մէկն է, ուրիշ արդիւնք չէր կարող առաջացնել: Նա ներկայացնում է միջին դարերի կաթօլիկ ֆանատիկոսութիւնը և այժմ էլ նոյն հնացած զզուելի միջոցներով է գրգռում տգէտ ամբոխը Իսրայէլի զաւակների դէմ: Այդ աղանդը, որ այժմ էլ կաթօլիկութեան հետ ձեռք ձեռքի տուած է գնում, ի հարկէ, միայն ուրախանալ կարող է այն բարբարոսութիւններից, որոնք կատարվում են XIX դարի վերջում, Եւրոպայի մէջ, հաւասարութեան, ազատութեան և եղբայրութեան գաղափարներով պարծեցող ազգերի ձեռքով: Բայց անշուշտ շատ շատ է և այն մարդկանց թիւը, որոնք ազատ են հակահրէականութեան թոյնից: Դրանք չեն կարող առանց ամօթի և զզուանքի նայել աւստրիական այդ հարուստ քաղաքացիների վրա, որոնք կողոպտել են տալիս հրէաների խանութները և ապա պարզ երեսով բաժանում են այդ կողոպուտը: Ի՞նչ զանազանութիւն դրանց և լեռնային աւազակների մէջ: Մեր դարը վերջանում է այդպիսի քաջագործութիւններով. մարդասիրութիւնը ծաղրվում է, իսկ մարդակերութեան զանազան տեսակները մեծարվում են...

Պ Ա Տ Ե Ր Ա Զ Մ

—

Ամերիկական գեներալ Մէրրիտ շտապում է զօրքից առաջ հասնել Մանիլիա: Տեղ հասնելուն պէս նա կը հրատարակէ մի յայտարարութիւն, որի մէջ կասէ թէ ինքը Միացեալ Նահանգների ներկայացուցիչն է, կը կազմէ ժամանակաւոր կառավարութիւն և կառաջարկէ յարգել իր իշխանութիւնը: Դրա հետ միասին նա կը հաւատացնէ բնակիչներին թէ ինքը եկել է ոչ թէ նրանց նեղելու, այլ ազատելու և լիակատար անկախութիւն տալու համար:

Մանիլիայի ծոցում կանգնած գերմանական նաւատորմը ամերիկականից աւելի ուժեղ է: Բանից դուրս է գալիս, որ գերմանական հպատակները, որոնց պաշտպանութեան համար իբր թէ գնացել է այդ նաւատորմը, ընդամենը 40 հոգի են: Գերմանացիները թշնամական դիրք չեն բռնել դէպի ամերիկացիները, բայց նրանց բարեկամներն էլ չեն: Գեներալ Աուգուստիի ընտանիքի անդամներից մի քանիսը գտնվում են ապստամբների առաջնորդ Ագվինալդօի ձեռքում: Գերմանական ծովապետ Դիդերիխ կիսապաշտօնական ձևով դիմեց Ագվինալդօին, պահանջելով ազատել այդ գերիներին: Բայց նա մերժեց: Ասում են թէ գերմանական կայսրը միւս պետութիւնների համաձայնութեամբ մի յիշատակագիր է պատրաստել, որի մէջ պահանջում է ամերիկացիներից դադարեցնել պատերազմական գործողութիւնները և սկսել բանակցութիւն հաշտութեան մասին: Ամերիկական կառավարութիւնը, ինչպէս ասում են, ամենաչնչին նշանակութիւն անգամ չի տայ այդ պահանջին: Մինչև որ Սպանիան ինքը չառաջարկէ հաշտութիւն, Մակ-Կինլի չի պատասխանի ոչ մի ուրիշ առաջարկութեան, եթէ մինչև անգամ սպառնան միջամտութիւն գործել: Երևի այդ դէպքերի հետ կապ ունի «Ռուսաց գործակալութեան» հետևեալ հեռագիրը Վաշինգտոնից. «Սենատ: Տիլման ապացուցանում է, որ ի նկատի ունենալով կոնգրէսի այն վճիռը, որ ընդունված է պատերազմից առաջ, Կուբայի, Պորտո-Րիկօի և Ֆիլիպինեան կղզիների մշտական գրաւումը կը լինէր մի ուխտադրժութիւն ամբողջ աշխարհի առաջ: Արդէն այդպիսի միտքը Եւրոպայի անվստահութիւնն է յարուցել: Եթէ տեղի ունենայ մշտական գրաւում, Գերմանիան էլ իր բաժինը կը վերցնէր, ինչպէս նաև միւս պետութիւնները: Ճառախօսը յուզված աւելացրեց որ, իր կարծիքով, պէտք է հասկացնել տալ Գերմանիային և Եւրոպային թէ Միացեալ-Նահանգները չեն թոյլ տայ, որ մէկը միջամտէ նրանց գործողութիւնների կամ քաղաքականութեան մէջ»:

Ամերիկացիները բռնեցին Սերվերայի հեռագիրները, որոնց մէջ ասված է թէ ուտելեղէնի շատ քիչ պաշար կայ Սանտ-Եագօի մէջ և եղածն էլ շուտով կը սպառվի: Հաղորդում են նաև, որ ամերիկացիները կտրեցին Սանտ-Եագօի ջուրը. մնում են քաղաքի մի քանի ջրհորները, որոնց ջուրը, ինչպէս հաւատացնում են կուբացիները, շատ վատ է և կեղտոտ: Պաշարվածները կերակրվում են էշի և ձիու մսով, այնպէս որ են-

Թաղրում են թէ նրանք կամ պիտի անձնատուր լինեն կամ կոտորվեն սովից, եթէ պաշարումը երկար տևէ։

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—Խօսելով Թիւրք-չերնօգօրիական սահմանագլխի վրա պատահած արիւնահեղ դէպքերի մասին, «Петерб. Вѣдомости» լրագիրը այն միտքն է յայտնում, որ թէև սուլթանը անկեղծ կերպով ցանկանում է խաղաղութիւն իր կայսրութեան մէջ, սակայն Թիւրքաց իշխանութիւնները ոչ մի միջոց ձեռք չեն առել նոյն իսկ իրանց զօրքերի դէմ, որոնք ալբանացիների հետ միասին գազանութիւններ էին կատարում։ Ինչ է ապացուցանում այդ։ Այդ ապացուցանում է, ասում է լրագիրը, որ յաղթական-մահմեդականների և յաղթված քրիստոնեաների միասին խաղաղ ապրելը երբէք չէ կարող հաստատ լինել, և մինչև որ քրիստոնեաները բոլորովին դուրս չը հանվեն Թիւրքաց հպատակութիւնից, երբէք չէ կարելի ապահով լինել վաղվայ համար։ Մուսուլմանները, ջարդելով քրիստոնեաներին, կողոպտելով և այրելով նրանց գոյքը, ամեն մի «ուղղափառի» աչքում մնում են ոչ միայն անմեղ, այլ և վարձատրութեան արժանի այս և հանդերձեալ աշխարհում։ Ահա այդ պատճառով սուլթանի որ և է բարի ցանկութիւնը չէ կարող բարւոքել նրա քրիստոնեայ հպատակների վիճակը…

—Ֆրանսիական կառավարութիւնը ուղղել է Բ. Դրան մի յիշատակագիր, որի մէջ յայտնում է, թէ նա պիտի կը դնի Ցունաստանի պատերազմական տուգանքի վերջին վճարի վրա, եթէ մինչև յունիսի 28-ը Թիւրքաց կառավարութիւնը գոհացում չը տայ ֆրանսիական հպատակների պահանջներին այն վնասների մասին, որոնք նրանք կրել են հայկական կոտորածների ժամանակ Կ. Պօլսում և Փոքր-Ասիայում։ Իտալական կառավարութիւնն ևս նոյնանման պահանջ է յայտնել իտալական հպատակների կրած վնասների համար։ Ֆրանսիացիների պահանջը հասնում է 1,500,000 ֆրանկի, իսկ իտալացիներինը—400,000 ֆրանկի։

„ՄՇԱԿԻ" ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

ԱՄԵՐԻԿՕ-ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

ՎԱՇԻՆԳՏՕՆ, 24 յունիսի։ Ծովապետ Սամպսոնի պաշտօնական հեռագիրը յուլիսի 3-ից (ն. տ.). «Նաւատորմը, իմ հրամանատարութեան տակ, պարգև է տալիս ժողովրդին, յուլիսի 4-ի անկախութեան ազգային տօնի առիթով, Սէրվէրայի նաւատորմի կատարեալ ջնջումը, որից չազատվեց ոչ մէկ նաւ։ Նաւատորմը աշխատում էր փախչել առաւօտեան 9½ ժամին,—և կէսօրից յետոյ 2½ ժամին վերջին նաւը—«Cristobal Colon»—ծանծաղուտի վրա նստեց 60 մղոն դէպի արևմուտք Սանտ-Եագօից և իջեցրեց դրօշակը։ «Infanta Maria Teresa», «Oguendo» և «Wizcaya» նաւերը, որոնք ստիպված էին փրկվել ծանծաղուտի վրա, հրդեհվեցին և օդը թռան 20 մղոն հեռու Սանտ-Եագօից։ «Terror» և «Pluton» ջարդ կրեցին չորս մղոն հեռու նաւահանգստի մուտքից։ Մեր կորուստները՝ մէկը սպանված է և երկուսը՝ վիրաւորված։ Թշնամու կորուստները, երևի, մի քանի հարիւր են, որոնք սպանվել են պայթիւններից, հրդեհից, և ջրի մէջ խեղդվելուց։ Մենք գերի վերցրինք մօտ 1300 մարդ, որոնց թւում և Սերվէրային։»

ՄԱԴՐԻԴ, 24 յունիսի։ Պաշտօնական հեռագիրը Սանտ-Եագօից հաղորդում է. «Սերվէրայի նաւատորմը մէկ ժամ շարունակ կրակ էր թափում, և ապա ծածկվեց դէպի արևմուտք, հալածվելով ամերիկական նաւատորմի կողմից, որ բաղկացած էր հինգ գրահակիր նաւերից և մի քանի ականաւորներից։ Մենք կորցրինք երկու կօնտր—ականաւոր։ Ամէրիկական զօրքերի հրամանատարը հրամանագրում է քաղաքին անձնատուր լինել, հակառակ դէպքում սպառնում է ռմբակոծութեամբ։ Գեներալը ժամանակամիջոց է տալիս մինչև վաղվայ առաւօտեան 10 ժամը՝ օտարահպատակներին, կանանց և երեխաներին հեռացնելու համար։ Ես կը կատարեմ իմ պարտքը, որ հրամայում է ինձ պաշտպանել քաղաքը։»

ՎԱՇԻՆԳՏՕՆ, 24 յունիսի։ Շաֆտէր հեռագրում է, որ սպանիացիները մերժեցին յանձնել Սանտ-Եագօ քաղաքը, թէպէտ ինքն մինչև վաղվայ կէսօրը ժամանակամիջոց տուեց մտածելու համար։ Ամէրիկացիները կատարելապէս շրջապատեցին քաղաքը։ Գեներալ Պանդօ մօտեցաւ Սանտ-Եագօին և գտնվում է նրանից մի փոքր տարածութիւն հեռու։

Զինուորական մինիստրութիւնը խոստովանում է, որ Շաֆտէրի մի քանի հեռագիրները չեն հրատարակված։

ՄԱԴՐԻԴ, 24 յունիսի։ Ամէրիկական նաւատորմի հետ չատ խիստ թնդանօթաձգութիւնից յետոյ Սերվէրայի նաւատորմին աջողվեց ընթանալ դէպի Կուբայի հիւսիսային ափը։ Կարծում են, որ նա գնում է դէպի Հաւաննա։ Դրութիւնը Սանտ-Եագօում բարւոքվեց օգնական զօրքերի գալուց յետոյ։ Պաշարումը կարող է ձգձգվել երկար, թէպէտ Սերվէրայի նաւատորմի հեռանալուց յետոյ ամէրիկացիները կորցրին իրանց գլխաւոր նպատակը։

ՎԱՇԻՆԳՏՕՆ, 24 յունիսի։ Թէպէտ ամէրիկական պատերազմական նաւերը գտնվում էին սարսափելի կրակի տակ, բայց ոչինչ վնասներ չը կրեցին։ Սերվէրան, տեսնելով ամէրիկական ույժերի անսահման գերազանցութիւնը, քաջաբի ջանքեր էր գործ դնում ազատվել նաւերի հետ միասին և շարունակում էր դեռ կռիւ մղել, երբ նրա սեփական նաւը արդէն այրվում էր։ Սամպսոն հալածում էր փախչող սպանիացիներին երկու ժամ շարունակ։ Սպանիական նաւերը ծակծկված են ռումբերով և լիքն են վիրաւորվածներով։ Երբ բոցը խառնվեց նաւերը շրջապատող ծուխի ամպերի հետ, սպանիացիները ափը դուրս թռան, ժայռերի վրա, և իրանք աւարտեցին աւերման գործը։

ՆԻՒ-ԵՕՐԿ, 24 յունիսի։ Սերվերա վիրաւորված է ձեռքից և գերի է վերցրած «Գլուցէստեր»-ի վրա։ Սերվերա իր ընթացքը բացատրեց նրանով, թէ գերադասում է կռւի բռնկը բաց ծովում թակարդի մէջ ընկած մահից։

ՀՕՆԿՕՆԳ, 24 յունիսի։ Ամէրիկական օգնական զօրքերը երեք փոխադրող նաւերով հասան յունիսի 30-ին (ն. տ.) Կավիտէ։ Ճանապարհին տիրելով Մարիանեան կղզիներին, նրանք այնտեղ զօրքեր թողեցին և իրանց հետը տարան նահանգապետին և պաշտօնեաներին։ Կավիտէում նրանք սկսեցին ափ իջնել յուլիսի 1-ին։

ՀՕՆԿՕՆԳ, 24 յունիսի։ Մանիլլան այսօր կը հրդեհվի ծովից և ցամաքից։

ՄԱԴՐԻԴ, 24 յունիսի։ Սէրվէրիայի նաւատորմի կորստի մասին ոչ մի պաշտօնական հեռագիր դեռ չէ ստացվել։

Շատ են խօսում այն բանի մասին, թէ օտար պետութիւնների նաւատորմերը կը հեռանան հէնց ամերիկական օգնական զօրքերի հասնելու րոպէին։ Ամենքը միմեանց հարցնում են, թէ արդեօք տեղի չէ՞ ունեցել փոփոխութիւն միջազգային քաղաքականութեան մէջ, և թէ արդեօք ամերիկացիներին գործունէութեան ազատութիւն չէ՞ տրված Ֆիլլիպինեան կղզիներում։

Հօնկօնգի անգլիական հիւպատոսը Մանիլլա ուղարկեց մի համբաւաբեր նաւ՝ հաղորդելու ծովապետ Դէվէին Կամարայի Եգիպտոս գալու մասին։ Լրագիրներն ասում են. «Եգիպտական կամ անգլիական իշխանութիւնները չը թոյլ տըւեցին Կամարայի նաւատորմին անցնել Սուէզի ջրանցքով, նպատակ ունենալով ուշացնել Կամարայի Մանիլլա հասնելը։

—

Կ. ՊՕԼԻՍ, 24 յունիսի։ Ֆրանսիայի, Ռուսաստանի, Անգլիայի և Իտալիայի դեսպանները յանձնեցին Բ. Դրան, իւրաքանչիւրը առանձին, մի կարճ կազմած հաղորդագրութիւն Կրէտէի ժամանակաւոր կառավարութեան մասին։ Ռուսաց դեսպանութեան համապատասխան քայլը աւելի պաշտօնական էր։ Դեսպանն աւելացրեց, թէ անհրաժեշտ հրահանգներ կուղարկվեն ռուսաց ծովապետին այն րոպէին, հէնց որ Բ. Դըրանը յայտնի կը դառնայ այդ հաղորդագրութիւնը։ Մնացած դեսպանների հաղորդագրութիւնը կիսապաշտօնական ձև ունէին, մի և նոյն ժամանակ աւելացրած էր, թէ դեսպաններին հրահանգներ են տրված։

ԲՈՒԴԱՊԷՇՏ, 24 յունիսի։ Պաշտօնական հաշիւը հունձի դրութեան մասին ասում է. «Մի քանի օր տևող հեղեղները և կարկուտը անվերադառնալի վնասներ պատճառեցին 15120 կօմիտատներին։ Կարկուտը մի քանի տեղերում կատարելապէս ոչնչացրեց հունձը»։

—

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ԲՈՐՍԱ.
Յունիսի 23-ին

Լօնդօնի վրա 10 ֆունտ արժէ	. 94	ր.	40 կ.
Բեռլինի վրա 100 մարկ „ „	. 46	„	27½ „
Պարիզի վրա 100 ֆրանկ „ „	. 37	„	42½ „
Պօլուիմպերիալ . . .	. —	„	— „
Մաքսային կուպօններ . .	. 149	„	— „
Բօրսային դիսկօնտ . . .	. 5	„	6½
4% պետական ռէնտա . .	. 101⅝	„	— „
4% ներքին փոխառութեան .	. 100⅝	„	— „
4½% գըաւ. Թղթ. ազն. կալ. բանկի	—	„	— „
4½% վկայակ. գիւղ. հող. բանկի	. 100	„	— „
Ներքին 5% առաջին փոխառութ.	. 286	„	— „
Նոյնը „ երկրորդ —	. 247	„	— „
5% գըաւ. Թղթ. ազն. կալ. բանկի.	216½	„	— „
5% պետական երկաթուղ. ռէնտա .	—	„	— „
Պետերբ. քաղ կր. ընկ. օբլ. 5%	. 100⅜	„	— „
Մօսկվայի քաղաք. կր. օբլիգացիաներ.	100¾	„	— „
Օդէսայի — —	. 100	„	— „
Թիֆլիսի — —	. 100⅝	„	— „
Թիֆլիսի կալ. բանկի 6% —	. —	„	— „
Նոյնը — — 5% —	. —	„	— „
Քութայիսի կալ. բանկի. 6%	. —	„	— „
Նոյնը — — 5%	. —	„	— „

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչ՝ ԱՆԴՐԷԱՍ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
Բ. ՆԱԽԱՍԱՐԴԵԱՆԻ
(Կուկիա, Վօրօնցօվի արձանի հանդէպ)
Հիւանդներին ընդունում են ամեն օր, բացի կիրակի օրերից:
ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ
Բ. Ա. ՆԱԽԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վիրաբուժութեան, վեներական (սիֆիլիս) և միզասեռ. հ.
Կ. Մ. ՉԻԿՕՎԱՆԻ—9—10 ժ. աչքի, ներքին և նեարդային հ.
ԿԻՆ ԲԺԻՇԿ Ա. Ի. ՐՈՒԴԵՆԿՕ—10½—11½ ժ.: կանանց և երեխայոց հ., ծաղկի պատւաստում։
Ջ. Ի. ԲԱԲԱՆԱՍԵԱՆՑ—11½—12 ժ. կանանց հիւանդ.
Ա. Պ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆՑ—1—1½ ժ. ներքին և երեխայոց հ.
Ա. Գ. ԳՈՒՐԿՕ—1½—2½ ժ. ներքին, և միզասեռական հ. ականջի, կոկորդի և քթի հ.
ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ
Վ. Մ. ՄԱԽՎԻԼԱՁԷ—6—7 ժ. ներքին և երեխայոց հ. նեարդային և մորթի հ.
Բ. Ա. ՆԱԽԱՍԱՐԴԵԱՆ—6½—7 ժ.
Տ. Ի. ՐՈՒԴԵՆԿՕ հիւանդանոցումը քիմիական և խոշորացուցական հետազօտութիւններ է անում մէզի, խխի, արեան, կաթի և այլն։
Վճար 50 կ. չքաւորները ձրի։ Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին։
Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝
137—150 Բժշկապետ ՆԱԽԱՍԱՐԴԵԱՆ

Լոյս տեսաւ
ԱԶԳԱԳՐԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ
1898—№ 1
ԳԻՆՆ Է 2 ՌՈՒԲԼԻ
Երկու գրքի բաժանորդագինն է 3 րուբլի։
Դիմել՝ Е. Лалаянцъ. Базарная ул., 20.
ТИФЛИСЪ. 2—3

ՄԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ, որ աւարտել է հաշւապահութիւն Մանուէլեանցի կուրսերում, ցանկանում է որ և է պաշտօն ունենալ գրասենեակներում, նոյն իսկ փոքր ռոճիկով։ Հասցէն թողնել Բարեգործական ընկերութեան գրասենեակում։ 2—3

ԲԺՇԿԱՊԵՏ
ՋԱԽԱՐԲԷԳԵԱՆ
ամառը ընդունում է հիւանդներ
ԿՈՎԿԱՍԻ ՀԱՆՔԱՅԻՆ ՋՐԵՐՈՒՄ.
Հասցէն՝ Պեատիգօրսկ. տ. «Սեղօնի լիստօկ»։ 10—12

ԱՄԵՆԱՅԱՅՏՆԻ ԳՈՐԾԱՐԱՆՆԵՐԻ

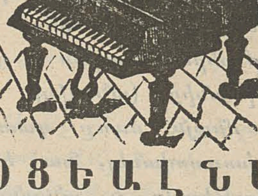

ՌՕՅԵԱԼՆԵՐ

ԴԱՇՆԱՄՈՒՐՆԵՐ

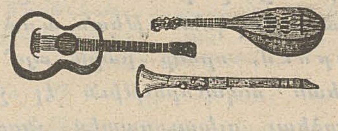

ՖԻՍ-ՀԱՐՄՕՆԻՈՒՄՆԵՐ, ՋՈՒԹԱԿՆԵՐ, ԿԻԹԱՌՆԵՐ, ՖԼԷՅՏՆԵՐ, ԿԼԱՐՆԵՏՆԵՐ, ՁԱՅՆԱԽԱԶԵՐ, ԼԱՐԵՐ, ԵՒ ԱՅԼՆ, ԵՒ ԱՅԼՆ։

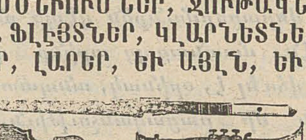

Բոլոր տեսակ գործիքների համար գինը կարելի է վճարել մաս-մաս։
ՆՈՐ-ՊՐԷՅՍԿՈՒՐԱՆՏՆ
ուղարկվում է ձրի։
ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԳՈՐԾԻՔՆԵՐԻ ԵՒ ՁԱՅՆԱԽԱԶԵՐԻ ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ-ԿԵՆՏՐՕՆԱԿԱՆ
Դ Է Պ Օ
Բ. Մ. ՄԻՐԻՄԱՆԵԱՆԻ
Մատակարար Կայսերական Երաժշտական Ընկերութեան
Музыкалное депо Б. М. Мириманіана,
ТИФЛИСЪ.
Дворцовая ул., д. Т. Д. З. Банка.
19—20

Քիմիա-կոսմէտիկական լաբօրատօրիա ՌԻՍ-ԳՈՒՍՏՄԱՆ

ԲԷՐՏԱ-ՌԻՍԻ

ԿՈՍՄԷՏԻԿԱԿԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐ

ԷՕԺԷՆԻԱՅԻ ՊԱՍՏԱ
երեսի մորթը կակղեցնելու համար պոմադ. ոչնչացնում է շուտով երեսի վրա եղած կարմիր բիծերը և մուները. այս միջոցը առաջ է բերում նաև երեսի թարմութիւն և գեղեցկութիւն։ Գինը 1 ր. 60 կ.
Elixir Mélange
Մազերը աճեցնելու և գլխի թեփը ոչնչացնելու հեղուկ։ Գինը 2 ր.
ԷՕԺԷՆԻ ՊՈՒԴՐԱ
սպիտակ, վարդագոյն և Ռաշէլ (թուխ դէմք ունեցողների համար). Նա ամուր կերպով պահպանվում է մորթու վրա և բոլորովին աննկատելի է աչքի համար, մորթուն տալիս է նոյնպէս խիստ կակղութիւն, առաձգութիւն և քնքշութիւն։ Գինը է 1 ր. 20 կ.—1 ր. 50 կ.
ԷՕԺԷՆԻ ԿԱՐՄԻՐ ՆԵՐԿ
հեղուկ վիճակի մէջ այտերին և ականջներին տալիս է բոլորովին բնական, վարդային գոյն, որ ոչ ցերեկվայ, ոչ էլէքտրական լոյսից չէ փչանում։ Գինը 1 ր. 50 կ.
ՄԻՐՏԱՅԻՆ ԲԱԼԶԱՄ
(պուդրա հեղուկ վիճակի մէջ), տալիս է երեսին, վզին, ձեռքերին քնքոյշ կակղութիւն և մարմարեանման մաքրութիւն։ Նա ոչնչացնում է արևհարքը մուները, և մորթու վրա եղած ամեն մի անհարթութիւն և տգեղութիւն։ Գինը 1 ր. 75 կ.
ՔԻՆԱ-ԳԼԻՑԵՐԻՆԱՅԻՆ
գլխի պոմադ Պէրուանական բալզամով եփած՝ մազեր պնդացնելու, խտացնելու և աճեցնելու համար։ Գինը 2 ր.
ԽՈՒՆՋԱՅԻՆ ՊՈՄԱԴ
Նրա գործածութիւնից յետոյ ձեռները ստանում են զարմանալի սպիտակութիւն և ճկունութիւն։ Գինը 1 ր. 30 կ.
ՌՈՒՆԳԱՐԱԿԱՆ ԷՍՍԵՆՑԻԱ
բեղերի համար (Ռիս-Գուստման) տալիս է նրանց անմիջապէս հարկաւոր ձևը, ամրացնում է նրանց և նպաստում է նրանց արագ աճման։ Գինը 75 կ.
ՆԵՐԿԵՐ ՄԱԶԵՐԻ ՀԱՄԱՐ
(Ռիս-Գուստման), սև, շագանակագոյն և խարտեաշ։ Այդ ներկով ներկված մազերը պահպանում են իրանց գոյնը 6 շաբաթվայ ընթացքում։ Գինը 3 ր.
Ծախվում է բոլոր դեղարարական և կօսմէտիկական խանութներում։ Գլխաւոր պահեստը՝ Բարձրագոյն հաստատված՝ դեղարարական ապրանքների կովկասեան ընկերութեան մէջ Թիֆլիս և Բագու։ (ռ.) 40—50